

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

15 maja 2025 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Krzysztof Wesołowski (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Adam Doliwa

SSN Jacek Grela

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 15 maja 2025 r. w Warszawie
skargi kasacyjnej Bank (S. A.) w W. Oddział w P.
od wyroku Sądu Apelacyjnego w Warszawie
z 5 listopada 2021 r., I ACa 278/21,
w sprawie z powództwa A. S.
przeciwko Bank (S. A.) w W. Oddział w P.
o zapłatę i ustalenie ewentualnie ustalenie,

oddala skargę kasacyjną.

M.L.

Adam Doliwa

Krzysztof Wesołowski

Jacek Grela

UZASADNIENIE

Wyrokiem z 26 stycznia 2021 r. Sąd Okręgowy w Warszawie zasądził od pozwanego Bank w W. Oddział w P. na rzecz powoda A. S. 2 269,20 CHF, 10 739,73 CHF i 21 185,37 zł - wszystkie ww. kwoty z bliżej określonymi odsetkami (pkt 1), w

pozostałym zakresie oddalił powództwo o zapłatę (pkt 2), oddalił powództwo główne o ustalenie (pkt 3), ustalił, że umowa o kredyt hipoteczny z 11 lutego 2008 r., zawarta między powodem a poprzędnikiem prawnym pozwanego jest nieważna (pkt 4), oddalił pozostałe powództwa ewentualne o ustalenie (pkt 5), oraz orzekł o kosztach postępowania (pkt 6 i 7).

Wyrokiem z 5 listopada 2021 r. Sąd Apelacyjny w Warszawie, po rozpatrzeniu apelacji obu stron, zmienił wyrok Sądu Okręgowego częściowo w punkcie pierwszym w ten sposób, że oddalił powództwo o zapłatę bliżej określonych odsetek od zasądzonych kwot oraz uzależnił zapłatę przez pozwanego tych kwot od jednoczesnego zaofiarowania przez powoda zwrotu na rzecz pozwanego 350 000,00 zł; oddalił apelację pozwanego w pozostałej części, oddalił apelację powoda oraz orzekł o kosztach postępowania apelacyjnego.

Sąd Apelacyjny nie podzielił zarzutu naruszenia art. 189 k.p.c. Wskazał, że interes prawny zachodzi nie tylko wtedy, gdy dotyczy obecnych stosunków prawnych i praw, ale dotyczy także przyszłych lub prawdopodobnych stosunków prawnych. Ocena istnienia interesu musi uwzględniać to, czy wynik postępowania doprowadzi do usunięcia niejasności i wątpliwości co do danego stosunku prawnego, i czy definitywnie zakończy spór na wszystkich płaszczyznach tego stosunku lub mu zapobiegnie. Orzeczenie stwierdzające nieważność umowy niweczy jej skutki *ex tunc* i z uwagi na związanie zarówno stron, jak i innych sądów jego treścią z mocy art. 365 § 1 k.p.c., jako swoisty prejudykat, ma istotne znaczenie dla dalszych czynności stron w związku ze spłacaniem kredytu przez powoda. Interes prawny powoda w żądaniu ustalenia nieważności umowy w tym kontekście jest zdaniem Sądu drugiej instancji oczywisty, bowiem bez takiego rozstrzygnięcia na przyszłość o zasadach rozliczenia kredytu, nie istnieje możliwość definitywnego zakończenia sporu w zakresie wysokości rat i sposobu rozliczenia kredytu. Uwzględnienie powództwa o zapłatę bez jednoczesnego stwierdzenia nieważności umowy, nie spowoduje jednoznacznego określenia sytuacji stron umowy. Nie wiązałoby na przyszłość, gdyż zasadniczo moc wiążąca wyroku (art. 365 § 1 k.p.c.) dotyczy związania sentencją, a nie uzasadnieniem wyroku sądu, czyli przesłankami faktycznymi i prawnymi przyjętymi za jego podstawę.

W odniesieniu do stosowanych przez pozwanego kursów CHF Sąd Apelacyjny stwierdził, że pozwany nie działał w próżni i można zasadnie założyć, że z uwagi na normy prawne, uwarunkowania rynkowe oraz systemy nadzoru finansowego nie mógł w sposób zupełnie dowolny kształtować tych kursów, niemniej jednak sposób ich ustalania nie został objaśniony powodowi, który nie miał wiedzy, jak ten kurs jest ustalany, zaś brak przejrzystych reguł dawał bankowi pewną swobodę w kształtowaniu kursu.

Sąd drugiej instancji zwrócił uwagę na brak transparentności postanowień służących obliczeniu kursu wymiany, które dla konsumenta były nie tylko niezrozumiałe, wobec niedostatecznej informacji o sposobie ich ustalania, ale przede wszystkim nieweryfikowalne. W takiej sytuacji niewątpliwie nie były one ustalane obiektywnie. Co więcej dawały pozwanemu możliwość osiągania dodatkowych korzyści od umów tego typu zawartych z konsumentami wobec stosowania dowolnego spreadu walutowego. Nawet bowiem jeśli bank ustalał kurs wymiany waluty w oparciu o wskaźniki rynkowe, to zważywszy na treść umowy i obowiązujące wówczas przepisy, mógł dowolnie ustalać rozmiar spreadu. Kres temu położyła dopiero tzw. ustawa antyspreadowa, tym niemniej oceny postanowień umownych dokonuje się na dzień zawarcia umowy, wówczas zaś ta swoboda po stronie banku występowała.

Sąd Apelacyjny stwierdził, że postanowieniem indywidualnie uzgodnionym w świetle art. 385¹ § 1 k.c. nie jest takie postanowienie, którego treść konsument mógł negocjować, lecz takie postanowienie, które rzeczywiście powstało na skutek indywidualnego uzgodnienia. Zdaniem tego Sądu jest oczywiste, że postanowienia dotyczące indeksacji nie powstały w wyniku indywidualnego uzgodnienia przez obie strony umowy.

Sąd odwoławczy, powołując się standardy wypracowane w bliżej przytoczonym orzecznictwie TSUE, stwierdził że pozwany nie wywiązał się z obowiązku pouczenia powódki o nieograniczonym ryzyku kursowym w sposób wymagany przy umowach tego typu. Powodowi nie przedstawiono symulacji obrazujących wpływ wzrostu kursu franka szwajcarskiego na saldo kredytu i wysokość raty w odpowiedniej perspektywie czasowej i przy odpowiednio surowych założeniach co do zakresu wahań. Zapewnienia doradcy kredytowego, że ta umowa jest najkorzystniejszym rozwiązaniem utwierdziły powoda w błędnym przekonaniu,

że zawarcie umowy kredytu nie wiąże się z realnym ryzykiem. Pozwany nie udowodnił, że poinformował powoda o kontekście gospodarczym, czynnikach kształtujących kurs franka szwajcarskiego, wahaniami koniunktury, możliwych kryzysach gospodarczych, polityce banków centralnych, które w związku z nieograniczonym ryzykiem kursowym mogą doprowadzić do sytuacji, w której ciężar spłaty kredytu przekroczy wartości akceptowalne dla konsumentów. Bank winien był uświadomić kredytobiorcy, że ponosi ryzyko, które może nie tylko pochłonąć ewentualną korzyść z niższego oprocentowania, ale narazić ją na znacznie wyższe koszty obsługi kredytu. Pozwany, na którym w tym zakresie spoczywał ciężar dowodu, a zarazem podmiot profesjonalny na rynku finansowym, nie przedstawił dowodów potwierdzających spełnienie obowiązków informacyjnych w sposób zgodny z wymaganiami ukształtowanymi w orzeczeniach TSUE. Standardowe wzorce zawierające przygotowane przez bank oświadczenia o zapoznaniu się klienta z ryzykiem kursowym, przedstawiane do podpisu kredytobiorcom na etapie zawierania umowy, nie dowodzą, że zrozumienie tego zagadnienia przez konsumenta było faktycznie wystarczające i oparte na dostatecznych, kompleksowych wyjaśnieniach ze strony banku.

Mając na względzie poczynione w sprawie ustalenia faktyczne, Sąd Apelacyjny uznał za abuzywne postanowienia umowne odwołujące się do mechanizmu waloryzacji. Przemawia za tym przede wszystkim to, że istotą kredytu waloryzowanego kursem waluty obcej jest ryzyko zmiany kursu waluty, które w przypadku deprecjacji waluty krajowej w stosunku do waluty waloryzacji kredytu w sposób nieograniczony obciąża kredytobiorcę.

Powołując się na wskazane bliżej orzecznictwo TSUE, Sąd Apelacyjny zauważył, że w sprawach dotyczących kredytów denominowanych lub indeksowanych do walut obcych Trybunał nie zawęża swojej oceny do klauzul przeliczeniowych czy klauzuli spreadu walutowego, lecz odnosi się do klauzuli ryzyka walutowego. Sąd ten wskazał jednocześnie, że warunek umowy kredytu indeksowanego do waluty obcej, zgodnie z którym ryzyko kursu wymiany obciąża bez żadnych ograniczeń konsumenta może być badany, jeżeli w momencie zawierania umowy i biorąc pod uwagę tekst i informacje otrzymane od instytucji kredytowej, nie był jasny i zrozumiały dla właściwie poinformowanego oraz

dostatecznie uważnego i rozsądnego przeciętnego konsumenta.

Sąd Apelacyjny powołał się także na wyrok TSUE z 10 czerwca 2021 r., C- 776/19, pkt 100-103, w którym przyjęto, że w świetle wiedzy i większych środków, jakimi dysponuje przedsiębiorca w celu antycypowania ryzyka kursowego, które może urzeczywistnić się w dowolnym momencie w trakcie obowiązywania umowy, a także nieobjętego górnym pułapem ryzyka wahań kursów wymiany walut, jakim obciążają konsumenta warunki umowne takie jak rozpatrywane w postępowaniu głównym, należy stwierdzić, że takie warunki mogą prowadzić do znaczącej nierównowagi wynikających z danej umowy kredytu praw i obowiązków stron ze szkodą dla konsumenta. Obciążenie konsumenta nieproporcjonalnym do kwoty kredytu długoterminowym ryzykiem zmiany kursu prowadzi do sytuacji, w której zwiększenie kapitału pozostałego do spłaty w walucie krajowej nie jest zrównoważone różnicą między stopą oprocentowania waluty obcej a stopą waluty krajowej, przy czym istnienie takiej różnicy stanowi dla kredytobiorcy zasadniczą korzyść kredytu denominowanego w walucie obcej.

Sąd drugiej instancji stwierdził jednocześnie, że brak podstaw do uznania słuszności zarzutu naruszenia art. 385¹ § 1 i 2 k.c. w zw. z art. 69 ust. 1 i ust. 2 pr. bank. Powołując się na wyrok Trybunału Sprawiedliwości z 3 października 2019 r., C-260/18 Sąd ten zauważył, że skoro klauzule umowne, których elementem jest ryzyko kursowe, określają główne świadczenia stron, to ich eliminacja z umowy musi prowadzić do upadku umowy. Strony umówiły się na kredyt waloryzowany do franka szwajcarskiego, ze stopą procentową właściwą dla tej ostatniej waluty. Usunięcie klauzul waloryzacyjnych i uznanie kredytu za walutowy prowadziłoby do istotnego przekształcenia stosunku kredytowego, przy zerwaniu więzi między wielkościami świadczeń wyrażonymi w umowie (w CHF) i faktycznie zrealizowanymi (w PLN). Uznanie kredytu za typowo złotowy rodziłoby z kolei nie tylko problem jego oprocentowania, ale i zaniknięcia jakiegokolwiek ryzyka kursowego. Wyeliminowanie samej tylko klauzuli przeliczeniowej odwołującej się do kursu kupna waluty czyniłoby wadliwym pierwsze przeliczenie i tym samym wielkości ustalone w harmonogramie. Brak z kolei oznaczenia właściwego kursu sprzedaży przekreślałoby rozliczenie wpłat ratałnych. Wykonanie umowy wymagałoby jej uzupełnienia o dodatkowe rozwiązania.

Sąd odwoławczy zauważył także, że TSUE odrzucił w wyroku z 3 października 2019 r., C - 260/18, koncepcję redukcji utrzymującej skuteczność niedozwolonego postanowienia poprzez jego uzupełnienie ustalonym zwyczajem czy zasadami słuszności. Wprawdzie w niektórych swych wcześniejszych orzeczeniach Trybunał nie wykluczał zastąpienia nieuczciwego postanowienia właściwym przepisem dyspozytywnym, ale zastrzegał, że może to nastąpić w razie wyrażenia zgody przez strony, a poza tym możliwość tę ograniczono do przypadków, w których usunięcie nieuczciwego postanowienia umownego, wbrew woli konsumenta, zobowiązywałoby sąd do unieważnienia umowy jako całości, narażając go tym samym na szczególnie szkodliwe skutki (por. wyroki z 30 kwietnia 2014, c - 26/13 czy z 26 marca 2019 r, C - 70/17). Te ostatnie wyjątki w niniejszej sprawie nie zachodziły.

Zdaniem Sądu drugiej instancji odwołanie się do art. 358 k.c. nie usuwałoby z umowy postanowień abuzywnych, te bowiem nie odnoszą się wyłącznie do zasad ustalania przez bank kursu CHF i zagadnienia spreadu, lecz do kwestii zasadniczej - ryzyka walutowego wiążącego się z samym faktem związania konsumenta kredytem walutowym. Takiego ryzyka nie usuwa art. 358 k.c., który ponadto nie został przez ustawodawcę przewidziany jako przepis mogący zastąpić bezskuteczne postanowienia umów zawieranych przez profesjonalistów z konsumentami, lecz dotyczy samej możliwości wykonania ważnie zawartej umowy przez spełnienie świadczenia w walucie polskiej. Nie jest nim art. 41 prawa wekslowego mający zastosowanie jedynie w zobowiązaniach wekslowych.

Z tych samych przyczyn wykluczone jest też zastosowanie w sprawie w miejsce postanowień abuzywnych np. art. 24 i 32 ustawy o Narodowym Banku Polskim, jako mających charakter ogólny, których *ratio legis* nie jest zastępowanie luk w umowie wywołanych wyeliminowaniem z niej postanowień niedozwolonych.

Nie ma też możliwości zastąpienia klauzul abuzywnych postanowieniami dotyczącymi kredytu złotowego czy też indeksowanego do średniego kursu CHF w Narodowym Banku Polskim z uwagi na brak normy prawnej pozwalającej na taką operację.

W konsekwencji, w ocenie Sądu Apelacyjnego umowa kredytu jako zawierająca postanowienia abuzywne, których eliminacja wyklucza utrzymanie umowy jest nieważna (bezskuteczna) *ex lege* nie wiąże stron ze

skutkiem *ex tunc*, co oznacza, że roszczenie powoda o zwrot spełnionych przezeń w oparciu o tę umowę świadczeń jest zasadne w świetle art. 410 k.c. Przedstawionej oceny prawnej nie podważa zmiana stanu prawnego w wyniku nowelizacji prawa bankowego ustawą z dnia 29 lipca 2011 r., którą dodano do art. 69 tej ustawy ust. 2 pkt 4a i ust. 3. Zdaniem Sądu Apelacyjnego wskazane przepisy nie mogą doprowadzić do konwalidacji umowy nieważnej (bezskutecznej) *ab initio* i z mocy prawa. Ponadto naruszenia dobrych obyczajów i interesów konsumenta należy upatrywać nie tylko w sposobie indeksacji polegającym na stosowaniu kursu waluty kształtowanego dowolnie przez bank w jego tabelach kursowych, ale także w przerzuceniu na kredytobiorców nieograniczonego ryzyka kursowego wpisanego w konstrukcję kredytu denominowanego lub indeksowanego do waluty obcej w warunkach niedopełnienia przez bank obowiązków informacyjnych wobec konsumentów, a w szczególności niewyjaśnienia skutków ekonomicznych nieograniczonego ryzyka kursowego. W konsekwencji wskazana nowelizacja prawa bankowego ryzyka tego nie usuwa ani nawet nie ogranicza, pozostaje ono na niezmiennym poziomie w stosunku do stanu z daty zawarcia umowy.

Z faktu zawarcia przez strony aneksu do umowy i finalnie rozpoczęcia przez powoda spłaty należności w CHF nie da się zdaniem Sądu drugiej instancji wyprowadzić wniosku, by strony dokonały odnowienia, a zamiaru umorzenia istniejącego zobowiązania nie powinno się domniemywać. Choć niekoniecznie wyraźny, zamiar taki musi być na tyle uzewnętrzniony, by nie powstała wątpliwość, czy w ogóle istniał. Tymczasem brak jest dowodów na potwierdzenie, że powód, decydując się na zmianę waluty spłaty, miał świadomość abuzywności klauzul, a jego działania zostały ukierunkowane na przywrócenie tym klauzulom skuteczności w realiach polskich, gdzie brak jest normy prawnej pozwalającej na taką konkluzję.

Powołując się na uchwałę Sądu Najwyższego z 7 maja 2021 r., III CZP 6/21, Sąd Apelacyjny stwierdził, że jeżeli bez bezskutecznego postanowienia umowa kredytu nie może wiązać, konsumentowi i kredytodawcy przysługują odrębne roszczenia o zwrot świadczeń pieniężnych spełnionych w wykonaniu tej umowy (art. 410 § 1 w związku z art. 405 k.c.). Kredytodawca może żądać zwrotu świadczenia od chwili, w której umowa kredytu stała się trwale bezskuteczna.

W konsekwencji jako prawidłową Sąd Apelacyjny uznał ocenę prawną Sądu

Okręgowego, który przyjął, że umowa nie wiąże stron *ex tunc*, a więc pozwany powinien zwrócić powodowi spełnione przez niego wykonaniu tej umowy świadczenia pieniężne w wysokości 2 269,20 CHF, 21 185,37 zł oraz 1039,73 CHF.

Skargę kasacyjną w sprawie wywiódł pozwany, który zarzucił wyrokowi Sądu Apelacyjnego naruszenie prawa materialnego, a to:

- art. 385¹ § 1 w zw. z art. 385¹ § 1 zd. 2 k.c. w zw. z art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13 przez jego niewłaściwe zastosowanie, polegające na braku wyodrębnienia w łączącej strony umowie o kredyt hipoteczny indeksowany kursem waluty obcej klauzul ryzyka walutowego obok klauzul spreadów walutowych oraz zakwalifikowaniu wszelkich postanowień dotyczących indeksacji jako postanowień dotyczących głównych świadczeń stron i w konsekwencji dokonanie ich zbiorczej (łącznej) oceny;

- art. 385¹ § 1 zd. drugie k.c. w związku z art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13 przez jego niewłaściwe zastosowanie, polegające na przyjęciu, że postanowienia umowy stron przewidujące indeksację kredytu kursem waluty obcej nie zostały sformułowane w sposób jednoznaczny, podczas gdy klauzule ryzyka walutowego, jako postanowienia określające główne świadczenia stron oraz sformułowane w sposób jednoznaczny, nie podlegają indywidualnej kontroli postanowień wzorca umownego na podstawie art. 385¹ k.c.;

- art. 385¹ § 1 k.c. w zw. z art. 3 ust. 1 i art. 4 ust. 1 dyrektywy 93/13 przez jego niewłaściwe zastosowanie, polegające na przyjęciu, że postanowienia indeksacyjne stanowiące klauzulę ryzyka walutowego oraz klauzule spreadowe (oceniane w sposób łączny) posiadają charakter klauzuli niedozwolonej;

- art. 385¹ § 1 k.c. w zw. z art. 3 ust. 1 i art. 4 ust. 1 dyrektywy 93/13 przez jego niewłaściwe zastosowanie, polegające na przyjęciu, że postanowienie umowne ma charakter klauzuli niedozwolonej z uwagi na brak spełnienia obowiązków informacyjnych, których zakres określany jest następczo;

- art. 69 ust. 3 pr. bank. oraz art. 65 oraz art. 358 § 2 k.c., w zw. z art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 przez ich niezastosowanie, polegające na braku przyjęcia, że dopuszczalnym jest odwołanie się przy wykładni umowy stron do bezwzględnie obowiązującego i bezpośrednio stosowanego przepisu prawa krajowego w postaci art. 69 ust. 3 pr. bank., bądź wykładni oświadczeń woli stron w myśl art. 65 k.c., bądź

też normy dyspozytywnej w postaci art. 358 § 2 k.c. w miejsce postanowień uznanych za niedozwolone;

- art. 385¹ § 2 k.c. w zw. z art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 oraz w związku z motywem dwudziestym pierwszym ww. dyrektywy przez jego niewłaściwe zastosowanie, polegające na przyjęciu, że na skutek stwierdzenia niedozwolonego (nieuczciwego) charakteru całego mechanizmu indeksacji zastosowanego w umowie dochodzi do wyeliminowania z umowy postanowień indeksacyjnych dotyczących zasad wypłaty oraz spłaty kredytu, a w konsekwencji do upadku umowy;

- art. 189 k.p.c. poprzez jego błędną wykładnię, polegające na przyjęciu, że po stronie powoda występuje interes prawny w żądaniu ustalenia nieważności umowy kredytu.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna w świetle wypracowanego w orzecznictwie i zasadniczo jednolitego stanowiska zajętego w analogicznych sprawach przez Sąd Najwyższy nie może być uznana za skuteczną.

Skarżący w swoich kolejno sformułowanych zarzutach stara się wykazać, że zawarta umowa kredytu nie zawierała postanowień niedozwolonych w rozumieniu art. 385¹ § 1 k.c., a jeżeli nawet zawierała takie postanowienia, to możliwe było jej utrzymanie w mocy. Niezależnie od tego, skarżący kwestionuje interes prawny powodów do wytoczenia powództwa opartego na art. 189 k.p.c.

Na wstępie zauważyć należy, że w okresie pomiędzy wydaniem zaskarżonego wyroku a rozpatrzeniem skargi kasacyjnej nastąpił dalszy rozwój orzecznictwa Sądu Najwyższego, w którym potwierdzony został - w kwestiach objętych skargą kasacyjną - kierunek uwzględniony przy rozstrzyganiu sprawy przez Sąd Apelacyjny (zob. m.in. wyroki SN: z 21 czerwca 2021 r., I CSKP 55/21; z 3 lutego 2022 r., II CSKP 459/22; z 3 lutego 2022 r., II CSKP 415/22; z 10 maja 2022 r., II CSKP 285/22, OSNC-ZD 2022, nr 4, poz. 45; z 26 maja 2022 r., II CSKP 19/22, OSNC-ZD 2022, nr 4, poz. 47; z 26 maja 2022 r., II CSKP 650/22, OSNC-ZD 2022, nr 4, poz. 48; z 27 maja 2022 r., II CSKP 314/22, OSNC-ZD 2022, nr 4, poz. 50; z 1 czerwca 2022 r., II CSKP 364/22, OSNC-ZD 2022, nr 4, poz. 51; z 30 czerwca 2022 r., II CSKP 656/22, OSNC-ZD 2022, nr 4, poz. 52; z 28 września 2022 r., II CSKP 412/22, OSNC-ZD 2022, nr 4, poz. 54; z 27 kwietnia 2023 r., II CSKP 1016/22; z 18 maja 2023 r., II CSKP 1164/22;

25 lipca 2023 r., II CSKP 1487/22; z 29 listopada 2023 r., II CSKP 1753/22; z 12 grudnia 2023 r., II CSKP 1549/22, i z 20 grudnia 2023 r., II CSKP 1888/22, uchwałę z 28 kwietnia 2022 r., sygn. III CZP 40/22, uchwałę pełnego składu Izby Cywilnej Sądu Najwyższego z 25 kwietnia 2024 r., III CZP 25/22).

Stanowisko o niedozwolonym charakterze postanowień umownych pozostawiających możliwość ustalania kursu CFH, a w konsekwencji wysokości świadczeń stron, arbitralnej decyzji jednej ze stron, jest jednolicie przyjmowane w orzecznictwie Sądu Najwyższego; takie uregulowanie umowne uznawane jest za niedopuszczalne, niezależnie od tego, czy swoboda przedsiębiorcy (banku) w ustaleniu kursu jest pełna, czy też w jakiś sposób ograniczona (zob. np. wyroki SN: z 22 stycznia 2016 r., I CSK 1049/14, OSNC 2016, nr 11, poz. 134; z 24 października 2018 r., II CSK 632/17; z 4 kwietnia 2019 r., III CSK 159/17; z 9 maja 2019 r., I CSK 242/18; z 2 czerwca 2021 r., I CSKP 55/21; z 30 maja 2023 r., II CSKP 1536/22; z 22 czerwca 2023 r., II CSKP 1484/22; z 23 czerwca 2023 r., II CSKP 1464/22, i z 12 grudnia 2023 r., II CSKP 1549/22).

Nie budzi również wątpliwości, z uwagi na jednoznaczne brzmienie art. 385¹ § 2 k.c., że konsekwencją uznania danego postanowienia umowy za bezskuteczne jest działająca *ex lege* sankcja bezskuteczności niedozwolonego postanowienia, połączona z zasadą związania stron umową w pozostałym zakresie (zob. np. I CSK 2614/24 8 uchwała SN z 7 maja 2021 r., III CZP 6/21, OSNC 2021, nr 9, poz. 56). W uchwale pełnego składu Izby Cywilnej z 25 kwietnia 2024 r., III CZP 25/22, Sąd Najwyższy stwierdził jednak, że w razie uznania, że postanowienie umowy kredytu indeksowanego lub denominowanego odnoszące się do sposobu określania kursu waluty obcej stanowi niedozwolone postanowienie umowne i nie jest wiążące, w obowiązującym stanie prawnym nie można przyjąć, że miejsce tego postanowienia zajmuje inny sposób określenia kursu waluty obcej wynikający z przepisów prawa lub zwyczajów (pkt 1). W razie zaś niemożliwości ustalenia wiążącego strony kursu waluty obcej w umowie kredytu indeksowanego lub denominowanego umowa nie wiąże także w pozostałym zakresie (pkt 2). Zgodnie z art. 87 § 1 ustawy o Sądzie Najwyższym uchwała ta ma moc zasady prawnej i wiąże wszystkie składy Sądu Najwyższego.

Wejście w życie ustawy antyspreadowej, którą w art. 69 pr. bank. dodano

ustęp 3, nie wpłynęło na ocenę abuzywności postanowień umów kredytu zawartych wcześniej oraz konsekwencji prawnych wynikających z tej oceny (zob. m.in. wyroki SN: z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18, OSNC-ZD 2021, nr B, poz. 20; z 26 kwietnia 2022 r., II CSKP 550/22; z 10 maja 2022 r., II CSKP 285/22; z 28 października 2022 r., II CSKP 894/22, z 10 marca 2023 r., II CSKP 1017/22; z 6 czerwca 2023 r., II CSKP 1159/22, i z 8 listopada 2023 r., II CSKP 1530/22; postanowienia SN: z 28 listopada 2022 r., I CSK 934/22; z 31 sierpnia 2023 r., I CSK 4401/22; z 6 października 2023 r., I CSK 927/23, i z 31 października 2023 r., I CSK 4607/22). Dzieje się tak, ponieważ oceny czy postanowienie umowne jest niedozwolone, dokonuje się według stanu z chwili zawarcia umowy (zob. uchwałę SN z 20 czerwca 2018 r., III CZP 29/17, OSNC 2019, nr 1, poz. 2) i od tego momentu klauzule abuzywne nie są wiążące dla konsumenta, chyba że konsument wyrazi świadomą wolę na objęcie go takim postanowieniem umownym. Skutek niezwiązania klauzulą abuzywną *ex tunc*, oznacza, że zdarzenia o charakterze następczym w stosunku do daty zawarcia umowy zawierającej taką klauzulę pozostają bez znaczenia dla niewiążącego charakteru niedozwolonych postanowień umownych.

Kurs walut obcych ogłaszany przez bank na podstawie art. 111 ust. 1 pkt 4 pr. bank. wiąże klientów banku przy dokonywaniu z bankiem czynności prawnych w okresie od ogłoszenia kursu do ogłoszenia nowego kursu. Istotne jest tu jednak to, że nie można umową zbindować konsumenta kursami, które dopiero zostaną ogłoszone, a orzecznictwo jednolicie uznaje takie zbindowanie przyszłym kursem za niedozwolone.

Postanowienie o odesłaniu do tabeli kursowej banku, jako współokreślające wysokość pozostałego do spłaty zadłużenia, czyli główne świadczenie kredytobiorcy, co do zasady rzeczywiście nie podlega ocenie w świetle art. 385¹ § 1 k.c., ale tylko pod warunkiem, że postanowienie to zostało sformułowane w sposób jednoznaczny. Utrwalona jest rozszerzająca wykładnia tego warunku jako obejmującego nie tylko tekst warunku (jest jasne, co znaczy stosowanie kursu ogłoszonego przez bank), lecz także mechanizm działania tego warunku. Aby odesłanie było dozwolone, w umowie musiałyby zostać zawarte szczegółowe zasady ustalania kursu tak, aby kredytobiorca sam mógł obliczyć ten kurs w danej chwili. W sprawie, w której wniesiona została skarga kasacyjna sytuacja taka nie miała miejsca.

Ponadto w orzecznictwie Sądu Najwyższego nie budzi wątpliwości możliwość stosowania powództwa z art. 189 k.p.c. w sprawach dotyczących kredytu frankowego (zob. wyroki SN: z 17 marca 2022 r., II CSKP 474/22; z 19 maja 2022 r., II CSKP 797/22; z 18 maja 2022 r., II CSKP 1030/22). Stwierdzenie nieważności umowy znajduje się w zakresie sankcji, jaką dyrektywa 93/13 przewiduje w związku z wykorzystywaniem przez przedsiębiorcę nieuczciwych postanowień umownych. Zgodnie ze stanowiskiem wyrażonym w orzecznictwie Sądu Najwyższego należy wskazać, że interes prawny powinien być rozumiany elastycznie, a więc z uwzględnieniem celowościowej jego wykładni, konkretnych okoliczności danej sprawy, szeroko pojmowanego dostępu do sądów i tego, czy też w drodze innego powództwa (powództwa o świadczenie), strona może uzyskać pełną ochronę. Natomiast w przypadku, gdy strona procesu cywilnego zamierza uzyskać stabilne rozstrzygnięcie co do istnienia lub nieistnienia stosunku prawnego, będącego podstawą żądania zasądzenia świadczenia, co może dotyczyć w szczególności sytuacji, w których ze stosunku tego wynika większa liczba roszczeń, lub jego ocena może mieć znaczenie dla wyniku innych postępowań sądowych pomiędzy tymi samymi stronami, może - zgodnie z zasadą dyspozycyjności - żądać ustalenia prawa lub stosunku prawnego. Ocena tego żądania znajdzie wówczas wyraz w sentencji i - w razie uprawomocnienia się wyroku - będzie korzystać z prawomocności materialnej na zasadach ogólnych (zob. postanowienie SN z 15 lutego 2024 r., I CSK 6019/22). Warto mieć na uwadze, że w sytuacji umowy kredytu, która generuje długoterminowy stosunek prawny prawomocny wyrok ustalający nieistnienie stosunku prawnego, w przeciwieństwie do prawomocnego wyroku uwzględniającego powództwo o zapłatę, będzie rozstrzygał kwestię świadczeń przyszłych (niezapłaconych rat) i czynił sytuację kredytobiorcy w tym zakresie jasną. Co więcej, prawomocny wyrok uwzględniający tylko powództwo o zapłatę, nawet przy przesłankowym ustaleniu nieistnienia stosunku prawnego z uwagi na nieważność umowy kredytu, może być niewystarczający, np. do wykreślenia hipoteki zabezpieczającej spłatę kredytu (zob. postanowienie SN z 5 lutego 2025 r., I CSK 4032/23).

Jednocześnie uchwałą z 16 lutego 2021 r., III CZP 11/20, Sąd Najwyższy przesądził, że stronie, która w wykonaniu umowy kredytu, dotkniętej nieważnością,

splacała kredyt, przysługuje roszczenie o zwrot spłaconych środków pieniężnych jako świadczenia nienależnego (art. 410 § 1 w związku z art. 405 k.c.) niezależnie od tego, czy i w jakim zakresie jest dłużnikiem banku z tytułu zwrotu nienależnie otrzymanej kwoty kredytu.

Z powodów wyżej wyrażonych Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. oddalił skargę kasacyjną.

M.L.

[r.g.]

Adam Doliwa

Krzysztof Wesołowski

Jacek Grela

Na mocy art. 330 § 1 k.p.c. stwierdzam
niemożność podpisania uzasadnienia
wyroku przez sędziego SN Adama Doliwę
z powodu długotrwałej nieobecności

Krzysztof Wesołowski